

Martyna Klejnowska-Borowska

Uniwersytet Warszawski

ANALIZA POLSKO-ROSYJSKICH I ROSYJSKO-POLSKICH SŁOWNIKÓW SPECJALISTYCZNYCH WYDANYCH W LATACH 1990–2012¹

SUMMARY

The analysis of Polish-Russian and Russian-Polish specialised dictionaries published in 1990–2012

The article presents the analysis of Polish-Russian and Russian-Polish terminological dictionaries published in Poland between 1990 and 2012. The paper is divided into three parts. The first part presents the analysis of macrostructure parameters which, inter alia, included: the way the lexicon is organized: alphabetically or thematically; language format; dictionary type (glossaries, dictionaries of acronyms, terminological dictionaries: explanatory terminological dictionaries, encyclopedic terminological dictionaries, hybrid terminological dictionaries and thesauruses); bibliography references; indexes; attachments; size of a dictionary and its thematic scope; field(s) of science included in dictionaries. The second part deals with microstructure parameters such as: grammatical information, the dictionary definitions, accent marks. Finally, some faults of the analyzed terminological dictionaries are revealed.

Key words: terminography, terminographic analysis, bilingual dictionaries, macrostructure, microstructure

¹ Analiza przedstawiona w niniejszym artykule została oparta na modelu analizy terminograficznej autorstwa M. Łukasika (2007, 2010), który badał polsko-angielskie i angielsko-polskie słowniki specjalistyczne wydane w latach 1990–2006. Autor przeanalizował około 600 słowników dwu- i wielojęzycznych, dzięki czemu powstała adnotowana bibliografia. Ponadto dzięki badaniom opracowana została typologia słowników specjalistycznych, a dzięki analizie kwantytatywnej wykryte zostały luki terminograficzne w zakresie języka polskiego i angielskiego na polskim rynku wydawniczym. Innym ważnym rezultatem badania okazało się opracowanie prototypu najbardziej popularnego dzieła terminograficznego w zakresie polsko-angielskiej i angielsko-polskiej terminografii.

РЕЗЮМЕ

Анализ польско-русских и русско-польских специальных словарей за 1990–2012 гг.

Настоящая статья посвящена анализу польско-русских и русско-польских терминологических словарей изданных в Польше в 1990–2012 гг. Статья состоит из трех частей. В первой части представлен анализ таких параметров макроструктуры словаря как: расположение словарных статей (алфавитный или тематический порядок); языковой формат; вид словаря (глоссарий, словарь акронимов, терминологический словарь: объяснительный терминологический словарь, энциклопедический терминологический словарь, гибридный терминологический словарь, тезаурус); библиография; индексы; приложения; объем словаря и его предмет; отрасли, которые охватывает словарь. Вторая часть посвящена анализу параметров микроструктуры, к которым относятся: грамматическая информация; дефиниция; ударение. Последняя часть представляет ошибки, выступающие в проанализированных терминологических словарях.

1. Wprowadzenie

Rozwój techniki oraz nowych technologii, który można zaobserwować od początku XX wieku, wpłynął na rozwój języków specjalistycznych, a tym samym na pojawienie się terminografii – dziedziny zajmującej się teorią i praktyką konstruowania słowników terminologicznych. Słowniki terminologiczne stanowią dzieła, których zadaniem jest „gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie treści wiedzy profesjonalnej na danym etapie jej rozwoju”². W kontekście terminografii polsko-rosyjskiej i rosyjsko-polskiej na pierwszy plan wysuwa się stan badań nad jej obiektami – wydanymi do tej pory słownikami specjalistycznymi. Ponieważ do tej pory nie przeprowadzono badań w tym zakresie, w niniejszym artykule zaprezentowano wyniki analizy ilościowej i jakościowej polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich słowników specjalistycznych powstałych w Polsce w latach 1990–2012³.

W celu przeprowadzenia analizy dokonano kwerendy bibliotecznej zasobów Biblioteki Narodowej, w wyniku czego zebrano 44 dzieła terminograficzne ze wskazanego powyżej okresu. Biorąc pod uwagę fakt, że makro- oraz mikrostruk-

² *Języki specjalistyczne. Słownik terminologii przedmiotowej*, J. Lukszyn (red.), Warszawa 2005, s. 105.

³ Zob. aneks.

tura kolejnych wydań danego słownika w zasadzie bardzo rzadko ulega zmianom, analizie poddano ich pierwsze wydania. Analiza miała na celu zbadanie słowników w zakresie parametrów ilościowych oraz jakościowych. Parametry ilościowe dotyczyły wybranych elementów makro- oraz mikrostruktury. W toku analizy ujawniono również usterki w badanych słownikach.

2. Makrostruktura polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich słowników specjalistycznych – analiza ilościowa

Makrostrukturę słownika specjalistycznego stanowi zestaw parametrów, pozwalających ustalić jego objętość i produktywne związki interdyscyplinarne, a także zastosować odpowiednią technikę terminograficzną⁴. Do parametrów makrostruktury należą m.in. sposób porządkowania terminów w słowniku, kompozycja poszczególnych części słownika, sposób prezentacji terminów wielowyrazowych oraz terminów wieloznacznych. Spośród parametrów makrostruktury badaniu zostały poddane następujące elementy:

- 1) sposób porządkowania terminów (alfabetyczny, alfabetyczno-gniazdowy, tematyczny);
- 2) format językowy;
- 3) sposób opracowania zasobu terminologicznego oraz semantyzacji jednostek wejściowych;
- 4) obecność indeksu;
- 5) obecność załączników;
- 6) obecność bibliografii;
- 7) objętość słownika terminologicznego oraz jego przedmiot;
- 8) zakres dziedzinowy dzieła terminograficznego.

Wyniki badania zostały przedstawione w tabelach poniżej.

Jeśli chodzi o układ haseł, to stwierdzono, że 29 słowników zbudowano w układzie alfabetyczno-gniazdowym, 12 – w układzie alfabetycznym, a 3 – w układzie tematycznym. Zastosowanie porządku alfabetycznego w słownikach ułatwia użytkownikom poszukiwanie danego terminu, co być może skłania autorów słowników do korzystania właśnie z tego rozwiązania. Biorąc pod uwagę format językowy, 15 słowników to słowniki rosyjsko-polskie, 19 słowników – polsko-rosyjskie i rosyjsko-polskie, a pozostałe 10 – polsko-rosyjskie (zob. Tabela 1). Nieznaczną przewagę słowników rosyjsko-polskich i polsko-rosyjskich wskazuje na tendencję konstruowania słowników dwustronnych.

⁴ J. Lukszyn, W. Zmarzer, *Teoretyczne podstawy terminologii*, Warszawa 2006, s. 135.

Tabela 1. Układ haseł oraz format językowy słowników specjalistycznych wydanych w latach 1990–2012.

rok wydania (liczba słowników)	układ haseł	kierunek	rok wydania (liczba słowników)	układ haseł	kierunek
1990 (2)	alf. alf.-gniazd.	ru-pl pl-ru, ru-pl	2002	alf.-gniazd.	ru-pl
1991	alf.	ru-pl, pl-ru	2003 (3)	alf. alf.-gniazd. (2)	ru-pl ru-pl, pl-ru (2)
1992 (3)	alf. alf.-gniazd. (2)	ru-pl pl-ru, ru-pl (2)	2004	tem.	ru-pl
1993	alf.	pl-ru, ru-pl	2005	alf.-gniazd.	ru-pl
1994 (2)	alf. alf.-gniazd.	ru-pl, pl-ru	2006	alf.-gniazd.	pl-ru, ru-pl
1995	alf.-gniazd.	pl-ru	2007 (3)	alf. (2) alf.-gniazd.	ru-pl pl-ru (2)
1996	alf.-gniazd.	ru-pl	2008 (2)	alf.-gniazd.	pl-ru ru-pl, pl-ru
1997 (2)	alf.-gniazd.	pl-ru, ru-pl	2009 (6)	alf.-gniazd.	pl-ru (2) ru-pl (3), pl-ru, ru-pl
1999 (2)	alf. alf.-gniazd.	pl-ru, ru-pl	2011 (4)	tem. alf.-gniazd. (3)	pl-ru (3) ru-pl
2000 (2)	alf. alf.-gniazd.	ru-pl ru-pl, pl-ru	2012 (4)	alf. (2) alf.-gniazd. (2)	ru-pl pl-ru, ru-pl, pl-ru (2)
2001	tem.	ru-pl			

Jeśli chodzi o sposób opracowania zasobu terminologicznego oraz semantyzacji jednostek wejściowych, to z 44 przeanalizowanych słowników 34 stanowią glosariusze, 3 – słowniki terminologiczne objaśniające, 3 – słowniki terminologiczne encyklopedyczne, 2 – słowniki terminologiczne hybrydalne, 1 – tezaurus oraz 1 – słownik skrótów [zob. Tabela 2].

Tabela 2. Poszczególne typy przeanalizowanych polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich słowników terminologicznych (1990–2012).

rok wydania	l. słown.	ST (o)	ST (h)	ST (t)	ST (enc)	Glos	S (skr)
1990	2	-	-	-	-	2	-
1991	1	-	-	-	1	-	-
1992	3	-	-	-	-	3	-
1993	1	-	-	-	-	1	-
1994	2	-	1	-	-	1	-
1995	1	-	-	-	-	1	-
1996	1	-	-	-	-	1	-
1997	2	1	-	-	-	1	-
1999	2	-	-	-	1	1	-
2000	2	-	-	-	1	1	-
2001	1	-	-	-	-	1	-
2002	1	-	-	1	-	-	-
2003	3	-	1	-	-	2	-
2004	1	1	-	-	-	-	-
2005	1	-	-	-	-	1	-
2006	1	-	-	-	-	1	-
2007	3	-	-	-	-	3	-
2008	2	-	-	-	-	2	-
2009	6	-	-	-	-	6	-
2011	4	1	1	-	-	2	-
2012	4	-	-	-	-	3	1
Razem	44	3	2	1	3	34	1

Legenda: **ST (o)** – Słownik terminologiczny objaśniający; **ST (h)** – Słownik terminologiczny hybrydalny; **ST (t)** – Słownik terminologiczny – tezaurus; **ST (enc)** – Słownik terminologiczny – encyklopedyczny; **Glos** – Glosariusz; **S (skr)** – Słownik skrótów.

Tabela 3. Parametry makrostruktury polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich słowników specjalistycznych wydanych w latach 1990–2012 w ujęciu kwantytatywnym opracowane na podstawie dychotomii: cecha obecna/nieobecna.

rok wydania	l. słown.	IND.	ZAŁ.	BIBL.
1990	2	-	-	+
1991	1	-	-	+
1992	3	-	1	2
1993	1	-	-	-
1994	2	-	+	1
1995	1	-	+	+
1996	1	-	-	+
1997	2	1	1	-
1999	2	-	-	+
2000	2	1	+	+
2001	1	+	-	-
2002	1	+	-	+
2003	3	-	2	-
2004	1	+	-	-
2005	1	-	+	+
2006	1	-	-	-
2007	3	-	2	-
2008	2	1	-	-
2009	6	-	2	2
2011	4	1	-	2
2012	4	2	-	-
Razem	44	9	14	18

Jak pokazuje Tabela 3, indeksy zamieszcza 9 z 25 słowników jednostronnych. Z kolei załączniki posiada 14 z 44 słowników poddanych analizie. Są to różnego typu dodatki związane z dziedzinami, które reprezentują dane słowniki np.:

- korespondencja handlowa – wzory pism i tekstów, zaproszenie, zapytania ofertowe, odpowiedzi na zapytania ofertowe, oferta, odpowiedzi na oferty, kontrakt, uzupełnienie kontraktu, reklamacja (np. *Słownik polsko-rosyjski rosyjsko-polski dla biznesmenów*, 1992, E. Cichowskiego; *Mały praktyczny słownik biznesmena rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*, 1994, J. Grabowskiej; *Słownik rosyjsko-polski. Biznes i gospodarka*, 2009, L. Jochym-Kuszlikowej, E. Kossakowskiej);

- jednostki walutowe niektórych krajów, liczby, dni tygodnia, nazwy miesięcy (np. *Słownik biznesu rosyjsko-polski polsko-rosyjski*, 2003, S. Domagalskiego, N. Celer);
- modlitwy i teksty religijne, nazwy geograficzne występujące w Nowym Testamencie, imiona występujące w Nowym Testamencie oraz imiona Proroków, Apostołów i Ewangelistów, nazwy Ksiąg Nowego Testamentu, modlitwy i teksty z Pisma Świętego (np. *Podręczny słownik rosyjsko-polski i polsko-rosyjski terminów chrześcijańskich*, 1994, M. Sztolberg-Bybluk);
- nazwy krajów i ważniejszych miast, podstawowe jednostki miary, nazwy ważniejszych polskich, rosyjskich i międzynarodowych organizacji ekonomicznych, instytucji i międzynarodowych porozumień (np. *Polsko-rosyjski słownik handlowy*, 1995, L. Jochym-Kuszlikowej, E. Kossakowskiej, S. Stawarza);
- suplement zawierający żargon policyjny (np. *Polsko-rosyjski rosyjsko-polski słownik interwencji policyjnych z suplementem argot*, 1997, H. Kaznowskiej, G. Ojcewicza);
- najważniejsze normatywne akty prawne Federacji Rosyjskiej (np. *Słownik terminologii prawniczej rosyjsko-polski*, 2007, T. Zobek).

Informację bibliograficzną zamieszcza 18 z 44 słowników poddanych analizie, rezultatem czego jest brak możliwości sprawdzenia aktualności słownictwa zawartego w słowniku.

Przechodząc do opisu objętości słowników terminologicznych należy zauważyć, że 11 z nich nie zawierało informacji dotyczącej liczby artykułów hasłowych⁵. Jeśli chodzi o ogólnonaukowe słowniki terminologiczne (OST), to brak nowych słowników tego typu w analizowanym okresie⁶. Dla pozostałych dzieł terminograficznych ze względu na ograniczenia w zakresie analizy siatek haseł nie udało się określić, czy dany branżowy słownik terminologiczny (BST) oraz interdyscyplinarny słownik terminologiczny (IST) należy do słowników wyczerpujących/cząstkowych, pełnych/niepełnych. Przybliżone dane w zakresie objętości przedstawia Tabela 4, na podstawie której można wysnuć wnioski natury ogólnej.

⁵ Dla tych słowników obliczono przybliżoną ilość artykułów hasłowych.

⁶ Należy pamiętać o kolejnych wydaniach *Wielkiego słownika technicznego rosyjsko-polskiego* [wyd. 8 – 1998 (pt. *Słownik naukowo-techniczny rosyjsko-polski*); wyd. 8 dodr. – 2005; wyd. 8 dodr. – 2006; wyd. 8 z suppl. – 2009 (pt. *Słownik naukowo-techniczny rosyjsko-polski z suplementem*)] oraz *Wielkiego słownika technicznego polsko-rosyjskiego* [wyd. 6 – 1998 (pt. *Słownik naukowo-techniczny polsko-rosyjski*); wyd. 7 – 2005 (pt. *Słownik naukowo-techniczny polsko-rosyjski z suplementem*); wyd. 7 dodr. – 2006; wyd. 7 dodr. – 2008].

Tabela 4. Polsko-rosyjskie i rosyjsko-polskie BST oraz IST wydane w latach 1990–2012 ze względu na kryterium objętości.

Objętość słown.	< 1000	1000-10 000	10 000 – 40 000	>40 000
Liczba ST (BST + IST)	4	25	12	3

Analizując dane przedstawione w tabeli powyżej można stwierdzić, że autorzy współczesnych specjalistycznych słowników polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich preferują wydawanie słowników o objętości od 1000 do 10 000 artykułów hasłowych, czyli słowników branżowych, oraz zapewne niepełnych IST. Niewiele jest natomiast słowników o objętości poniżej 1000⁷ artykułów hasłowych oraz słowników powyżej 40 000 artykułów hasłowych.

Biorąc pod uwagę przedmiot słownika, 28 dzieł terminograficznych zaklasyfikowano jako IST, a 16 jako BST [zob. Tabela 5]. Podsumowując wyniki analizy można zauważyć, że na rynku brakuje nowych OST, niewiele jest również BST, na które wzrasta zapotrzebowanie wraz z rozwojem różnych dziedzin.

Tabela 5. Polsko-rosyjskie i rosyjsko-polskie słowniki specjalistyczne wydane w latach 1990–2012 ze względu na przedmiot słownika.

rok wydania	BST	IST	rok wydania	BST	IST
1990	1	1	2002	1	-
1991	1	-	2003	2	1
1992	1	2	2004	-	1
1993	1	-	2005	-	1
1994	1	1	2006	-	1
1995	-	1	2007	-	3
1996	-	1	2008	1	1
1997	1	1	2009	-	6
1999	1	1	2011	1	3
2000	1	1	2012	3	1
2001	-	1	Razem	16	28

⁷ W tym przedziale objętościowym oraz nieco powyżej 1000 artykułów hasłowych mieszczą się zapewne słowniki o ukierunkowaniu dydaktycznym, dlatego też zauważalne są braki w zakresie konstruowania tego typu słowników.

Ostatnią składową badań słowników w ramach makrostruktury stanowiło określenie ich zakresu dziedzinowego (zob. Tabela 6). Jak można zauważyć, istnieją takie dziedziny, w których liczba słowników jest znacząca np. biznes, sport, prawo, handel, ekonomia. Zapewne taki wynik analizy dziedzinowej związany jest z faktem, że Polska i Rosja od lat współpracują ze sobą w obszarze biznesu. Co więcej, Polska jest jednym z dziesięciu największych partnerów handlowych Federacji Rosyjskiej⁸.

Tabela 6. Wykaz dziedzin, których terminologię zawierają polsko-rosyjskie i rosyjsko-polskie słowniki specjalistyczne wydane w latach 1990–2012.

dziedzina (l. słown.)	rok wydania słown. (l. słown.)	dziedzina (l. słown.)	rok wydania słown. (l. słown.)
biznes (8)	1992, 1994, 2003, 2004, 2009 (4)	policja (1)	1997
ekonomia (3)	1997, 2001, 2012	polityka (1)	2011
fizyka (1)	2012	prawo (4)	1997, 2006, 2007, 2011
gastronomia (1)	2003	prawo celne (1)	2011
gospodarka (2)	2009 (2)	prawo podatkowe (1)	2011
handel (4)	1992, 1995, 1996, 2000	psychologia (1)	1990
handel zagraniczny (1)	2008	religioznawstwo (3)	1994, 1999, 2002
historia (2)	1991, 2000	spedycja (2)	2008, 2009
lingwistyka (1)	2003	sport (5)	2005, 2007, 2012 (3)
medycyna (2)	1990, 1999	turystyka (1)	1992
mineralogia (1)	1993	ubezpieczenia (1)	2006

3. Mikrostruktura polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich słowników specjalistycznych – analiza ilościowa

Mikrostruktura słownika terminologicznego odnosi się do zasad organizacji artykułu hasłowego w słowniku. W literaturze przedmiotu parametry mikrostruktury zostały szczegółowo opisane⁹. Najczęściej wyodrębnia się następujące typy parametrów: rejestracyjne, formalne, etymologiczne, leksykalne, asocjacyj-

⁸ Ambasada Rosji w Polsce, współpraca handlowo-gospodarcza, http://www.rusemb.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=120&Itemid=101&lang=pl, [dostęp: 7.01.2014].

⁹ Zob. np. J. Lukszyn, W. Zmarzer, *Teoretyczne podstawy terminologii*, Warszawa 2006, s. 135 i nast.; С. В. Гринев, *Введение в терминологию*, Москва 2008, s. 50-60; Ł. Karpiński, *Zarys leksykografii terminologicznej*, Warszawa 2008, s. 111.

ne, pragmatyczne, ilustracyjne, graficzne oraz ekwiwalencyjne. W toku analizy sprawdzano występowanie takich elementów mikrostruktury jak: akcent, informacja gramatyczna oraz definicja. Wyniki badania przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 7. Parametry mikrostruktury polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich słowników specjalistycznych wydanych w latach 1990–2012 w ujęciu kwantytatywnym opracowane na podstawie dychotomii: cecha obecna/nieobecna.

rok wydania	l. słown.	AKC.	INF. Gram.	DEF.
1990	2	1	1	-
1991	1	-	-	+
1992	3	-	1	-
1993	1	-	-	-
1994	2	+	+	1
1995	1	+	+	-
1996	1	+	+	-
1997	2	1	+	1
1999	2	-	1	1
2000	2	+	1	1
2001	1	+	-	-
2002	1	+	+	+
2003	3	2	-	1
2004	1	+	-	+
2005	1	-	+	-
2006	1	-	+	-
2007	3	2	1	-
2008	2	-	-	-
2009	6	2	2	-
2011	4	1	-	2
2012	4	-	1	-
Razem	44	18	17	10

Jeśli wziąć pod uwagę mikrostrukturę, słowniki z analizowanego okresu są do siebie podobne. Akcent zawiera 18 z 44 dzieł terminograficznych. Wydaje się, że obecnie wszystkie słowniki z językiem rosyjskim jako składowym powinny zawierać informacje o akcencie wyrazowym, gdyż jest to wskazówka ułatwiająca prawidłową wymowę. Jeśli chodzi o informację gramatyczną, to zawiera ją 17 z 44 poddanych analizie słowników. Informacja gramatyczna jest istotna o tyle, że pozwala użytkownikom na użycie danego wyrazu w poprawny sposób. W słownikach

z tego okresu autorzy podają najczęściej rodzaj i liczbę rzeczowników rosyjskich. Ponadto natrafiono na jeden słownik specjalistyczny o przeznaczeniu dydaktycznym z rozbudowaną informacją gramatyczną, w której oprócz rodzaju i liczby rzeczownika podano: końcówki dopełniacza i miejscownika liczby pojedynczej rzeczowników, mianownik liczby mnogiej rzeczowników, aspekt czasowników, 1, 3 osobę liczby pojedynczej czasowników w czasie teraźniejszym (zob. *Słownik fizyczny polsko-rosyjski dla słuchaczy kursów języka polskiego dla cudzoziemców* 2012 S. Bednarka, T. Owczinnikowej).

Jeśli chodzi o obecność definicji, to jest to element obligatoryjny słowników terminologicznych *sensu stricto*¹⁰. Jak wynika z Tabeli 7 w tym okresie wydano 10 dzieł terminograficznych zawierających definicje terminów hasłowych (np. *Podręczny słownik historyczny i archiwistyczny rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*, 1991, J. Mianowskiej; *Podręczny słownik rosyjsko-polski i polsko-rosyjski terminów chrześcijańskich*, 1994, M. Sztolberg-Bybluk; *Leksykon terminologii prawniczej i ekonomicznej polsko-rosyjski rosyjsko-polski*, 1997, J. F. Nosowicza, L. Dacewicz, E. Bogdanowicz; *Chrześcijaństwo. Słownik rosyjsko-polski*, 2002, R. Lewickiego; *Podręczny polsko-rosyjski słownik biznesmena*, 2004, J. Lukszyna, W. Zmarzer; *Rosyjsko-polski słownik terminologii politycznej*, 2011, J. Wasiluk, W. Zmarzer i in.). W 5 z nich podano definicje predykatywne, a w pozostałych 5 – definicje encyklopedyczne.

Analizując dzieła terminograficzne z tego okresu stwierdzono występowanie innych elementów mikrostruktury, takich jak:

- numer porządkowy hasła (np. *Rosyjsko-polski słownik terminologii politycznej*, 2011, J. Wasiluk, W. Zmarzer; *Koszykówka. Słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim*, 2012, Z. Fedusa),
- wymowa (np. *Co i jak jeść w Rosji. Poradnik, rozmówki, słownik*, 2003, M. Caramitti);
- informacja etymologiczna (np. *Słownik terminologii prawniczej rosyjsko-polski*, 2007, T. Zobek; *Rosyjsko-polski słownik terminologii politycznej*, 2011, J. Wasiluk, W. Zmarzer);
- przykłady zdań ilustrujące użycie terminów hasłowych (np. *Ekonomia. Rosyjsko-polski słownik tematyczny*, 2001, J. Lubochy-Kruglik, T. Zobek, A. Zych);
- warianty pisowni terminu hasłowego, warianty stylistyczne, synonimy, synonimy niepełne, antonimy, przykłady użycia, wyrazy pochodne, ekwiwalenty przybliżone, analogi funkcjonalne (np. *Chrześcijaństwo. Słownik rosyjsko-polski*, 2002, R. Lewickiego).

¹⁰ M. Łukasik, *Angielsko-polskie i polsko-angielskie słowniki specjalistyczne (1990–2006). Analiza terminograficzna*, Warszawa 2007, s. 32.

4. Usterki w polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich słownikach specjalistycznych – analiza jakościowa

Jednym z elementów analizy słowników terminologicznych było sprawdzenie czy zawierają one usterki. Mankamenty dotyczące słowników terminologicznych podzielono zgodnie z propozycją A. Bogusławskiego¹¹, dotyczącą rozdzielenia zasad konstruowania słowników na kilka działów, przedstawionych poniżej w punktach i wyróżnionych pogrubioną czcionką.

- 1) Zakres słownika: oprócz terminologii danej dziedziny szeroko reprezentowana jest leksyka ogólna.
- 2) Ogólna struktura słownika:
 - a) brak wstępu, indeksów, bibliografii;
 - b) nieodpowiednia do typu słownika informacja zawarta w artykule hasłowym.
- 3) Artykuły hasłowe i ich budowa ogólna:
 - a) niejednolita budowa artykułów hasłowych (niektóre są bardzo rozbudowane i liczą kilkadziesiąt wersów, inne nie);
 - b) artykuł hasłowy rozpoczyna się z dużej litery, a kończy kropką;
 - c) jako hasła samodzielne występują zdania lub wyrażenia.
- 4) System odsyłania: brak objaśnień skrótów i symboli zastosowanych w słowniku.
- 5) Treść artykułów hasłowych:
 - a) brak odpowiedników terminów hasłowych;
 - b) zamiast odpowiedników występują definicje terminów hasłowych, które w żaden sposób nie zostały wyróżnione.
- 6) Opracowanie gramatyczne: w słowniku nie został zachowany szyk języka rosyjskiego.

Badania przeprowadzone nad słownikami specjalistycznymi wydanymi w latach 1990–2012 doprowadziły do wykrycia nielicznych usterek. Jeśli chodzi o artykuły hasłowe i ich budowę ogólną, to natrafiono na kilka słowników jednego autora, w których występują bardzo rozbudowane artykuły hasłowe, co utrudnia znalezienie hasła, które interesuje użytkownika (np. *Słownik eksportera 1. Polsko-rosyjski*, 2008; *Słownik biznesmena polsko-rosyjski*, 2009; *Polsko-rosyjski słownik prawa celnego*, 2011, P. Kapusty). Odnotowano takie artykuły hasłowe, które zajmowały nawet 40 stron (np. hasło podatek w *Polsko-rosyjskim słowniku prawa podatkowego*, 2011, P. Kapusty). W dwóch słownikach odnotowano występowanie

¹¹ A. Bogusławski, *Dwujęzyczny słownik ogólny. Projekt instrukcji z komentarzami*, [w:] *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*, Z. Saloni (red.), Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1988, s. 19-67.

jako hasła samodzielnych zdań lub wyrażeń (zob. *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski* oraz *Słownik terminologii prawniczej rosyjsko-polski*, 2007, T. Zobek).

Biorąc pod uwagę system odsyłania odnotowano braki w zakresie objaśnień symboli (np. *Polsko-rosyjski słownik prawa celnego*, 2011, P. Kapusty). Z kolei biorąc pod uwagę opracowanie gramatyczne natrafiono na jeden słownik, w którym nie został zachowany szyk języka rosyjskiego (*Ekonomia. Rosyjsko-polski słownik tematyczny*, 2001, J. Lubochy-Kruglik, T. Zobek, A. Zych). Podsumowując, należy stwierdzić, że słowniki specjalistyczne z analizowanego okresu w zasadzie nie zawierają usterek, które w sposób znaczący wpływałyby na ich jakość.

5. Wnioski

Przeprowadzona analiza parametryczna w zakresie makro- oraz mikrostruktur polsko-rosyjskich oraz rosyjsko-polskich słowników specjalistycznych wydanych w latach 1990–2012, a także badania mające na celu wykrycie usterek w słownikach z tego okresu doprowadziły do następujących wniosków:

- 1) Wśród przebadanych 44 dzieł terminograficznych zdecydowanie przeważają słowniki o układzie alfabetyczno-gniazdowym oraz alfabetycznym.
- 2) Na polskim rynku wydawniczym nieznacznie przeważają słowniki rosyjsko-polskie i polsko-rosyjskie.
- 3) Analizując słowniki specjalistyczne na przestrzeni 22 lat zauważono brak następujących typów słowników:
 - wszelkiego rodzaju słowników definicyjnych oraz tezaurusów,
 - słowników skrótów,
 - ze względu na przedmiot słownika: słowników tematycznych, systemowych oraz asocjacyjnych,
 - branżowych słowników terminologicznych.
- 4) Zaledwie 1/3 słowników jednostronnych posiada indeksy, 1/4 wszystkich słowników posiada załączniki, a 1/2 zamieszcza informację bibliograficzną.
- 5) Autorzy współczesnych specjalistycznych słowników polsko-rosyjskich i rosyjsko-polskich preferują wydawanie słowników o objętości od 1000 do 10 000 artykułów hasłowych, czyli słowników branżowych oraz zapewne niepełnych IST.
- 6) Ze względu na przedmiot słownika 28 dzieł terminograficznych zaklasyfikowano jako IST, a 16 jako BST.
- 7) Na rynku wydawniczym przeważają słowniki z następujących dziedzin: biznes, sport, prawo, handel, ekonomia.

- 8) Przy wzięciu pod uwagę mikrostruktury, słowniki z analizowanego okresu są do siebie podobne: akcent zawiera 18 z 44 dzieł terminograficznych, informacja gramatyczna występuje w 17 słownikach, a definicje zaledwie w 10.
- 9) W toku analizy nie dostrzeżono znaczących zmian jakościowych w zakresie budowy makro- oraz mikrostruktury przebadanych słowników.
- 10) Okres współczesny charakteryzują następujące parametry słownika terminologicznego: jest to rosyjsko-polski i polsko-rosyjski glosariusz z alfabetyczno-gniazdowym układem haseł, w którym brak akcentu, informacji gramatycznej, indeksu, załączników oraz bibliografii. Należy on do IST.

Bibliografia

- Ambasada Rosji w Polsce, współpraca handlowo-gospodarcza, http://www.rusemb.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=120&Itemid=101&lang=pl, [dostęp: 7.01.2014].
- Bogusławski A., *Dwujęzyczny słownik ogólny. Projekt instrukcji z komentarzami*, [w:] *Studia z polskiej leksykografii współczesnej*, Z. Saloni (red.), Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk, Łódź 1988, s. 19-67.
- Języki specjalistyczne. *Słownik terminologii przedmiotowej*, J. Lukszyn (red.), Warszawa 2005.
- Karpiński Ł., *Zarys leksykografii terminologicznej*, Warszawa 2008.
- Lukszyn J., Zmarzer W., *Teoretyczne podstawy terminologii*, Warszawa 2006.
- Łukasik M., *Angielsko-polskie i polsko-angielskie słowniki specjalistyczne (1990–2006). Analiza terminograficzna*, Warszawa 2007.
- Łukasik M., *Teksty specjalistyczne a konstruowanie terminograficzne*, t. 1, 2, niepublikowana praca doktorska, wykonana pod kierunkiem naukowym prof. dr hab. J. Lukszyna, Warszawa 2010.
- Гринев С.В., *Введение в терминологию*, Москва 2008.

Aneks (słowniki terminologiczne poddane analizie)

- Alekseenko M., *Rosyjsko-polski słownik terminów lingwistycznych*, Szczecin 2003.
- Bednarek S., Owczinnikowa T., *Słownik fizyczny polsko-rosyjski dla słuchaczy kursów języka polskiego dla cudzoziemców*, Zielonodolsk, Łódź 2012.
- Caramitti M., *Co i jak jeść w Rosji. Poradnik, rozmówki, słownik*, Berlin, Warszawa 2003.
- Cichowski E., *Słownik polsko-rosyjski rosyjsko-polski dla biznesmenów*, Bydgoszcz 1992.
- Domagalski S., Celer N., *Słownik biznesu rosyjsko-polski polsko-rosyjski*, Warszawa 2003.
- Fedus Z., *Koszykówka. Słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim*, Wrocław 2012.
- Fedus Z., *Piłka nożna. Słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim*, Wrocław 2012.
- Fedus Z., *Siatkówka. Słownik rosyjsko-polski z kluczem polsko-rosyjskim*, Łódź 2008.
- Fedus Z., *Wielki słownik sportowy polsko-rosyjski*, Warszawa 2007.
- Fedus Z., *Wielki słownik sportowy rosyjsko-polski*, Warszawa 2005.
- Gierlasińska L., *Słownik terminów ubezpieczeniowych polsko-rosyjski, rosyjsko-polski*, Toruń 2006.
- Grabowska J., *Mały praktyczny słownik biznesmena rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*, Warszawa 1994.
- Hajczuk R., Nosowicz J.F., Ruśkowski E., *Kieszonkowy polsko-rosyjski i rosyjsko-polski słownik handlowy*, Białystok 1992.
- Joachim-Kuszlikowa L., Kossakowska E., *Rosyjsko-polski słownik handlowy*, Warszawa – Kraków 1996.
- Joachim-Kuszlikowa L., Kossakowska E., *Słownik polsko-rosyjski. Biznes i gospodarka*, Warszawa 2009.
- Joachim-Kuszlikowa L., Kossakowska E., *Słownik rosyjsko-polski. Biznes i gospodarka*, Warszawa 2009.

- Jochym-Kuszlukowa L., Kossakowska E., Stawarz S., *Polsko-rosyjski słownik handlowy*, Warszawa – Kraków 1995.
- Kapusta P., *Polsko-rosyjski słownik prawa celnego 1*, Kraków 2011.
- Kapusta P., *Polsko-rosyjski słownik prawa podatkowego 1*, Kraków 2011.
- Kapusta P., *Rosyjsko-polski słownik skrótów ekonomicznych*, Kraków 2012.
- Kapusta P., *Słownik biznesmena polsko-rosyjski*, Kraków 2009.
- Kapusta P., *Słownik biznesmena rosyjsko-polski*, Kraków 2009.
- Kapusta P., *Słownik eksportera 1, Polsko-rosyjski*, Kraków 2008.
- Kapusta P., *Słownik eksportera 2, Rosyjsko-polski*, Kraków 2009.
- Kapusta P., *Słownik handlowy polsko-rosyjski, rosyjsko-polski*, Kraków 2009.
- Kaznowska H., Ojcewicz G., *Polsko-rosyjski, rosyjsko-polski słownik interwencji policyjnych z suplementem argot*, Szczytno 1997.
- Kornel J., *Słownik psychologiczny polsko-rosyjski i rosyjsko-polski*, Warszawa 1990.
- Lenczowski S., Tora B., *Polsko-rosyjski i rosyjsko-polski słownik prórbki surowców mineralnych*, Kraków 1993.
- Lewicki R., *Chrześcijaństwo. Słownik rosyjsko-polski*, Warszawa 2002.
- Lubocho-Kruglik J., Zobek T., Zych A., *Ekonomia, Rosyjsko-polski słownik tematyczny*, Warszawa 2001.
- Lukszyn J., Zmarzer W. (red.), *Podręczny polsko-rosyjski słownik biznesmena*, Warszawa 2004.
- Markunas A., Nimron Z., Purisman A., *Rosyjsko-polski dydaktyczny słownik terminów historycznych*, Poznań 2000.
- Markunas A., Uczitiel T., *Leksykon chrześcijaństwa rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*, Poznań 1999.
- Mianowska J., *Podręczny słownik historyczny i archiwistyczny rosyjsko-polski i polsko-rosyjski*, Toruń 1991.
- Nosowicz J.F., Dacewicz L. (red.), Bogdanowicz E. [et al.], *Leksykon terminologii prawniczej i ekonomicznej polsko-rosyjski rosyjsko-polski*, Białystok 1997.
- Perczak E., *Słowniczek terminów turystycznych rosyjsko-polski*, Chorzów 1992.
- Skiba R., Szczepaniak M., *Słownik do kursu handlowo-menedżerskiego Деловая речь rosyjsko-polski polsko-rosyjski*, Warszawa 2000.
- Skoblenko A., *Leksykon terminów prawniczych*, Warszawa 2011.
- Sztolberg-Bybluk M., *Podręczny słownik rosyjsko-polski i polsko-rosyjski terminów chrześcijańskich*, Toruń 1994.
- Wasiluk J., Zmarzer W., *Rosyjsko-polski słownik terminologii politycznej*, Warszawa 2011.
- Zaniewski J. (red.), *Rosyjsko-polski słownik minimum leksyki ogólnonaukowej i specjalistycznej (medycznej) dla studentów akademii medycznych*, Białystok 1990.
- Zaniewski J., Hajczuk R., *Podręczny słownik medyczny polsko-rosyjski i rosyjsko-polski*, Warszawa 1999.
- Zobek T., *Słownik terminologii prawniczej polsko-rosyjski*, Warszawa 2007.
- Zobek T., *Słownik terminologii prawniczej rosyjsko-polski*, Warszawa 2007.